

# Lokale forbindelser i udsatte boligområder: Stedsskabende boligsocialt arbejde med børn

**Asgør Martiny-Bruun**

Artiklen sætter fokus på de stedsskabende aspekter af boligsocialt arbejde med børn på baggrund af et etnografisk feltarbejde i to udsatte boligområder. Analysen viser, hvordan boligsociale projekter, der orienterer sig mod lokale steder og fællesskaber, kan være en forankringspraksis, der styrker børns og forældres deltagelse i fællesskaber på tværs af institutioner, familienetværk og generationer. De kan legitimere børns brug af det offentlige rum og styrke deres tilknytning til lokalsamfundet, men fordrer samtidig særlige normer for forældres engagement. Disse projekter er formet af en stedsskabende pædagogik, der skaber betingelserne for, at børn, forældre og institutioner bruger steder i kvarteret og knytter sig til lokalsamfundet. Dog kan etablerede sociale hierarkier, implicite normer og kvarterets stigma gøre det vanskeligt at involvere børn og forældre, der ikke allerede er en del af lokale fællesskaber.

**Boligsocialt arbejde; stedsskabende pædagogik; lokalsamfund; udsatte boligområder**

## Indledning

*”Mit hjerte kan ikke forstå det. Så glad er jeg”, siger Sarah (8)<sup>1</sup>. Sarah og hendes veninde kan næsten ikke sidde stille under den sidste del af interviewet. Udenfor det boligsociale kontor er forberedelserne til en sommerfest i gang. Popcornmaskiner, en hoppeborg og et telt til tryllekunstneren er ved at blive sat op, og snart er gården fuld af kvarterets børn og deres forældre, af glade råb og utålmodig venten. ”Kom, så går vi ud. Vi skal hoppe”, svarer Nisrin (8).*

Interviewet med Sarah og Nisrin og en del af et ph.d.-projekt<sup>2</sup>, der undersøger børns og forældres tilknytning til lokale fællesskaber i kvarterer, der har været på det, der er blevet kaldt den ”hårde ghettoliste” (se Boligministeriet, 2019)<sup>3</sup>. I Taastrupgaard, hvor de bor, er boligsociale projekter og aktiviteter som sommerfesten i gården en vigtig del af børns og forældres hverdag. De former deres tilknytning til kvarteret, dets sted og fællesskaber.

<sup>1</sup> Parenteser efter navne henviser til børnenes alder.

<sup>2</sup> Danmarks Frie Forskningsfond har finansieret forskningsprojektet:  
Bevillingsnummer 9055-00085B

<sup>3</sup> Boligområder på den ”hårde ghettoliste” har en relativt høj koncentration af beboere med ikkevestlig baggrund samt beboere udenfor arbejdsmarkedet, dømt for kriminalitet, med lav løn eller kort uddannelse (Boligministeriet 2019).

Denne artikel handler om den stedsskabende pædagogik, der udfolder sig i boligsociale projekter, der orienterer sig mod lokalsamfundet. Formålet er at undersøge, hvordan disse projekter får indflydelse på vilkårene for børn og forældres forbindelser til lokalområdet og deres deltagelse i lokale fællesskaber. Som kortlægninger af det boligsociale arbejde viser, så er størstedelen af arbejdet med børn rettet mod deres liv i hjemmet, i skoler og dagtilbud samt deres organiserede fritidsliv (CfBU, 2023; VIVE, 2018). Men selvom det er i hjem og institutioner børn under 11 år lever størstedelen af deres hverdagsliv (Björklid & Gummesson, 2013), så kan kvarteret også være en betydningsfuld del af børns følelse af hjem, ligesom børn kan bidrage til lokale fællesskaber og lokal identitet (Rasmussen, 2004). Derfor er det væsentligt at få belyst de muligheder og dilemmaer der opstår, når boligsociale indsatser retter sig mod at styrke børns tilknytning til lokale steder og fællesskaber.

Det boligsociale arbejde har siden 1990'erne været en formaliseret del af politiske strategier for at løse sociale problemer i udsatte boligområder (Fallo, 2013). Christian Sandbjerg Hansen beskriver, hvordan det boligsociale arbejde er fortsættelse af en styringsstrategi, der pædagogiserer byens rum ved at nedbryde grænserne mellem lokalmiljø og institutioner, ansatte og lokale (Hansen, 2022). Således er beboernes tilknytning til lokale fællesskaber og steder er ikke blot et mål for det sociale arbejde, men også et middel til at fremme deres livschancer og modgå kvarterets territorielle stigma. Flere forskningsprojekter beskriver, hvordan det boligsociale arbejde er spændt ud mellem en national og lokalpolitisk styring af mål og målbarhed, der i praksis kan fastholde kvarterets stigma, racialisere sociale problemer og øge konflikten mellem forskellige beboergrupper (Birk & Fallo, 2020; Johansen & Jensen, 2017; Schultz Larsen & Delica, 2021). På den anden side fordrer placeringen i de udsatte boligområder nærhed, fortrolighed og solidaritet med hverdagslivet i kvartererne (Birk & Fallo, 2020; Fallo & Birk, 2022). Dette perspektiv går igen hos de boligsociale medarbejdere i Taastrupgaard, der fortæller, at deres position i kvarteret giver dem mulighed for at lytte til folk, opbygge tillid og komme tættere på familiernes hverdagsliv på en måde, der rækker ud over, hvad kommunale institutioner har mulighed for. Derfor handler artiklen også om, hvordan den politiske og sociale kontekst former det boligsociale arbejde og de udfordringer, der opstår som følge af denne udspændthed mellem politisk styrede problemforståelser og solidaritet med lokalsamfundet.

Indledningsvis redegør jeg for metodologi, teori og analysestrategi. Derefter analyserer jeg to boligsociale indsatser. Den første har til formål at bidrage til at forme det offentlige rum som et sted, hvor børn og forældre kan forme og deltage i lokale fællesskaber, mens den anden retter sig mod at styrke sammenhænge mellem børn, lokale institutioner, civilsamfund og forældre. Analysen viser, hvordan det boligsociale arbejde må balancere en vanskelig position mellem lokalsamfund og stat, tillid og normative mål, så kan det indtage en medierende position, der knytter institutioner, børn, forældre og lokalsamfund tættere sammen.

## Metodologi og analysestrategi

Feltarbejdets metodadesign er inspireret af antropologiske og kulturgeografiske studier af især børns erfaringer af steder (se fx Rasmussen, 2004; Zeiher, 2002). Artiklens empiriske grundlag er indsamlet over otte måneders feltarbejde i 2021 i Taastrupgaard og Gadehavegaard, to boligforeninger, der begge har været på den ”hårde ghettoliste”. Empirien består deltagerobservationer af hverdagsliv og organiserede aktiviteter i kvarternes gårdrum, sportspladser, legepladser og boligsociale kontorer, samt interviews med børn i alderen 4 til 11 år, forældre, fagprofessionelle og enkelte unge. Feltarbejdet forudsatte etisk sensitivitet, særligt overfor børn, unge og forældre, der var i udsatte positioner eller allerede havde et vanskeligt forhold til statslige aktører. Derfor har jeg vægtet deltagerorienterede metoder, der er erfaringsnære og giver deltagerne mere kontrol over situationen (Dennis, 2009). Det har især været gående interviews og forløb, hvor børn har taget billeder af betydningsfulde steder og efterfølgende fortalt om de fotos de har taget. Desuden har informeret samtykke været vigtigt i det omfang, det har været muligt, men da en del af empirien er fra det offentlige rum, har det ikke altid været muligt. I de tilfælde omtales børn og forældre på en overordnet måde.

I denne artikel fokuserer jeg på deltagerobservationer og interviews produceret i forbindelse med to boligsociale projekter i Taastrupgaard, fordi de i særlig grad og på forskellig vis orienterer sig mod steder og fællesskaber i kvarteret. Dette fokus er fundet ud fra en induktiv, systematisk læsning af empirien, hvorefter analysen er udviklet i dialog med teori og eksisterende forskning (Coffey & Atkinson, 1996).

## Teori

Den teoretiske inspiration kommer fra antropologiens forståelse af, at steder er udgangspunktet for, hvordan mennesker erfarer verden. Som Kirsten Hastrup (2010) beskriver det, så udgøres steder ikke kun af de materielle og geografiske dimensioner, men også af historiske, sociale og symbolske. Således opstår steders betydning i en spænding mellem enkelte personer, handlinger og begivenheder på den ene side og fællesskaber, moralske horisonter og den større historie på den anden (p. 14). For at forstå de sociale processer, der får betydning for beboernes stedsrelationer, skelner jeg teoretisk mellem kvarterer og det lokale. Det *lokale* forstår jeg som et sted, den enkelte er knyttet til og oplever som særlig betydningsfuldt (Olwig, 2000, p. 9), mens et *kvarter* forstås som et fysisk og administrativt afgrænset område, der har en række særlige materielle, sociale og symbolske karakteristika.

Jeg trækker her på naboskabsforskningen, der beskriver, hvordan mikrointegration finder sted i hverdagslivets småsnak på bænke, i vaskekældre, over hække og på legepladser, så der med tiden opbygges gensidig tillid og fællesskab mellem naboer (Jensen, 2016). Som Sofie Wilms og Mikkel Rytter

(2023) har beskrevet med begrebet *forankringspraksis*, så kan børns hverdagsliv i institutioner og lokalsamfund være en åbning for, at de og deres familier kan opbygge sociale relationer og forbindelser i deres lokalsamfund. Det understreger, hvordan børn er betydningsfulde sociale aktører, der kan bidrage til et kvarters identitet og sociale sammenhængskraft (Rasmussen, 2004; Ross, 2007). Jeg forstår den stedsskabende pædagogik som en lignende praksis, der i de boligsociale projekter retter sig mod at skabe sammenhænge, hvor børn og forældre knytter sig til lokalsamfundet gennem oplevelser af steder og relationer i kvarteret som betydningsfulde.

### Lokale fællesskaber i kvarterets gårdrum

I løbet af mit feltarbejde møder jeg flere aktiviteter, støttet eller organiseret af de boligsociale kontorer, der er orienteret mod at styrke fællesskaber mellem beboere i kvarterets offentlige rum. Det er traditioner som lokale festivaler og fejring af højtid og endagsarrangementer som fællesspisning og grilldage, der alle sammen sigter mod at skabe et positivt lokalsamfund som modvægt til de stigmatiserende beskrivelser, der florerer i medier og politik. Blandt disse projekter skiller *Lån og leg* sig ud som et projekt, der finder sted to gange ugentligt. Det har eksisteret i mere end 30 år, så forældre i kvarteret husker det, fra de selv var børn, og boligsociale medarbejdere taler om det som en del af kvarterets identitet. To eftermiddage om ugen åbner to-tre lokale unge ansat i fritidsjob sammen med en boligsocial medarbejder for udlån af legetøj til børn under 11 år, og som afslutning står de unge for en fælles leg. Der kommer ofte 20 børn eller flere, hvis vejret er godt, og færre, når det regner eller er koldt. Sådan forløb det en lun, men grå efterårsdag, mens jeg var på feltarbejde:

*Jeg har sagt ja til at hjælpe Luna med at holde Lån og leg åbent i dag, da de to andre unge har meldt sig syge. Vi sætter skamler og et bord med kaffe, vand og krus udenfor det boligsociale kontor. Så begynder børnene at komme. Luna låner løbehjul og skateboards ud.*

*En times tid senere er der fyldt med børn i gården og på de nærliggende stier. Isa (6) og Umut (6) låner det lille bordtennisbord. Adem (5) og Bilal (6) kører ned ad en lille bakke på hver sit skateboard. Først sidder de ned, snart kører de med hovedet først. Jeg passer udlånet og taler med de mødre, der har slået sig ned på skamlerne, mens vi følger børnenes lege. Mødrene kommer og går, de fleste kender hinanden, og snakken bevæger sig mellem forskellige hverdagsting. Luna kalder på Isa, Umut og tre andre børn. Det er tid at pynte den kage, de sammen har bakt i anledning af Görkans femårs fødselsdag. Nur (5) har overtaget bordtennisbordet sammen med sin mor. Adem kommer igen kørende gennem gården på sit skateboard, men falder af*

og slår sit knæ. Nurs mor lægger bordtennisbattet for at hjælpe Adem op. Hun trøster ham og foreslår, at han får sig en pause derhjemme. Han ryster på hovedet. Da Adem kort efter igen er optaget af at lege, vender Nurs mor sig mod mig: ”Det gør man bare ikke, sender sine børn ud i gården på egen hånd.”

Da klokken er seks, kalder Luna børnene sammen: ”Nu er der dødbold.” Fødselsdagskagen er spist, legetøjet er afleveret, og en del børn er allerede gået, flere af dem til fodboldtræning i den lokale klub. 11 børn kaster en blød bold efter hinanden, mens Luna hjælper med, at reglerne i spillet bliver fulgt. Efter en lille halv time slutter hun spillet, og børnene går hjemad eller op til legepladsen ved bænken, hvor flere mødre har sat sig. (Feltnote)



Illustration 1. For mange børn er Lån og leg en helt central del af kvarterets identitet. Som for Sarah, der her tager et billede af teksten på det boligsociale kontors vindue mens hun venter på, at de åbner for udlånet af legetøj.



Illustration 2. Gårdrummet foran det boligsociale kontor, hvor børn leger på plænerne og kører på cykler, skateboards og løbehjul ad tierne, mens forældre samles på bænkene for at drikke kaffe og følge med på afstand.

*Lån og leg* danner rammerne om et organiseret, men relativt frit børneliv i gårdens offentlige rum. De åbne rammer om den tilbagevendende aktivitet iscenesætter gårdrummet som et trygt sted, hvor lokale børn, unge og forældre kan møde hinanden, lave noget sammen og tage del i naborelationer på tværs af etablerede sociale grupper og generationer. På denne dag blev der bagt og spist kage, men det er ikke en fast tradition. Børnene kommer ofte sammen med søskende eller venner, de kender fra deres daginstitution eller skole, men i løbet af eftermiddagen blander de sig, og med tiden lærer de hinanden og de unge at kende. Og forældrene, næsten altid mødre, småsnakker, opbygger en relation til hinanden og træder til med trøstende ord eller hjælp til at løse en konflikt, hvis det bliver nødvendigt.

Det er ikke givet eller uproblematisk for børn at færdes i det offentlige rum, så det er betydningsfuldt, at *Lån og leg* skaber nogle rammer for det.



Kvarteret har mange legepladser, græsplæner, stier og sportspladser skærmet for trafik, så gårdrummenes arkitektur lægger op til, at børn kan færdes sikkert og lege udenfor på egen hånd. Men mange forældre er præget af en udbredt forståelse af, at børn er sårbare og har behov for beskyttelse i det offentlige rum (se Anderson, 2003; Wales et al., 2021). Både forældre og børn fortæller også om situationer, hvor de er blevet utrygge. Da får børnene brug for støtte til at genetablere tryghed, når der opstår konflikter med andre børn og unge, eller de bliver utrygge i mødet med hjemløse eller andre naboer i udsatte positioner. Men mens mange forældre holder øje med deres børn i gården eller lader ældre søskende sørge for deres tryghed, så lader andre deres yngre børn lege på egen hånd og stoler på, at andre holder øje med alle børn. Det kan skabe konflikter og skel mellem forældre, som det sker, når Nurs mor tager sig af Adem, men samtidig irriteres over Adems forældres fravær i gården.

I det perspektiv bliver *Lån og leg* anledning til en fælles opmærksomhed på børns leg og relationer i det offentlige rum, der samtidig kan komme til at forstærke konflikten mellem forældre. Børn under 7 år skal egentlig følges med deres forældre ifølge de boligsociale medarbejdere, der også minder forældre om denne regel indimellem. Her finder Nurs mor og andre forældre en rammesætning, der bekræfter deres normer for forældres deltagelse, når børn bruger kvarteret. Men den gentagne rammesætning udgør nogle institutionaliserede vilkår, der understøtter en forståelse af gårdrummene som positive, sikre steder for børn at færdes. Her understreges nogle normer for social omgang, og der gives mulighed for, at børn og forældre kan knytte sig til et lokalt fællesskab. Som sådan bliver *Lån og leg* en forankringspraksis (Wilms & Rytter, 2023), der fordrer lokale forbindelser og naboskab i gården på tværs af venskaber, relationer fra institutioner, generationer, familier og etniske grupperinger. Ligesom lokale festivaler, fejring af højtider og lignende fælles arrangementer former det en lokal identitet. Der er således tale om en stedsskabende pædagogisk praksis, der former kvarterets offentlige rum som et sted, hvor børn har mulighed for at bruge gårdrummet og deltage i det lokale fællesskab på egne vilkår, støttet af unge, forældre og boligsociale medarbejdere.

### **Veje ind i og ud af lokale steder og fællesskaber**

De boligsociale medarbejdere er bevidste om, hvordan *Lån og leg* former gårdrummet som et sted, hvor naboskab og fællesskaber mellem børn og forældre kan opstå. Som en boligsocial medarbejder fortæller, så er ”lån og leg en ramme, som alle mulige kan deltage i, hvor folk kan lære hinanden at kende.” Dermed bryder det lokalsamfundsorienterede projekt med flertallet af politiske og sociale indsatser, der retter sig mod at få børn *ud* af det offentlige rum og *ind i* organiserede sports- og fritidsaktiviteter (se fx CfBU, 2023). Som Sally Anderson (2003) har vist, så er børn, der ikke har noget for i fritiden, anledning til bekymring for pædagoger og andre fagprofessionelle, der ofte tolker det som et udtryk for (minoritets)forældres manglende forståelse af dansk foreningsliv.

Det gælder også i Taastrupgaard, hvor kommunen står for flere arrangementer, der retter sig mod at få børn ind i sportsklubber og andre institutionaliserede fritidsaktiviteter. Her er *Lån og leg* på en anden måde orienteret mod børns fritid og leg i kvarteret og etablerer i et kort tidsrum et sted i kvarteret for det sociale liv mellem børn, forældre, unge og andre naboer. Som andre forskningsprojekter også har vist, så er det de børn, der færdes i kvarteret og danner sociale relationer med deres naboer, der føler sig knyttet til det (Rasmussen, 2004; Witten et al., 2019). Fordi *Lån og leg* ikke tager børnene ud af kvarteret og ind i en mere institutionel ramme, understøttes deres mulighed for at indtage en rolle som sociale aktører, der kan deltage i og påvirke lokale fællesskaber i kvarteret.

Således er *Lån og leg* mere end en anledning til at opleve gårdrum og legepladser som sjove, sikre steder at være. Det bliver en del af den *stille integration* i hverdagslivet, der, som Tina Jensen (2016) viser, finder sted i multietniske boligområder på trods etablerede sociale skel og en offentlige diskurs, der kan forstærke marginaliseringen af minoritetsgrupper. Det er, som en boligsocial medarbejder fortæller, en ganske bevidst del af målet med projektet at styrke de lokale fællesskaber på tværs af etablerede sociale grupper i kvarteret:

*Der er nok flere fællesskaber [mellem børnene], men der er også gårdens fællesskab, hvor mange ligesom smelter ind i hinanden. [...]Jeg tror da, at de har en følelse af også at være sammen på tværs af alle de her etniciteter. Måske er det også her, det boligsociale kan spille ind: at de har været noget sammen for nogle andre på et tidspunkt.*

Den åbne, løse organisering af *Lån og leg* gør det nemt at deltage, men forpligter samtidig de børn, der deltager, på et lokalt fællesskab. Det giver de deltagende børn fortrolighed med gårdrummene og erfaringer med at danne sociale relationer på tværs af alder, familie og institutionsliv. Og hvor religiøse, etniske og nationale baggrunde under tiden dukker op i småsnakke og drillerier mellem børnene for at markere sociale alliancer, forskelle og hierarkier, så bliver alle børn en del af et større fællesskab, når de deltager i *Lån og leg*. Så på lune, langsomme sommerdage, hvor der ikke er mange forældre ude, sker det ofte, at en større gruppe børn finder sammen om lege, de kender fra *Lån og leg*. Som Helga Zeiher (2002) har vist, så former byens rum de sociale processer og relationer mellem børn. I kvarterer, hvor børn kan bevæge sig selvstændigt og har adgang til åbne legeområder, lærer de også at organisere deres sociale liv og forstå de uskrevede normer for at være en del af fællesskabet. På den måde bliver det boligsociale arbejde en del af de sociale og materielle strukturer for børnenes sociale fællesskaber og legitime brug af det offentlige rum, som også kan styrke forbindelser mellem ellers adskilte sociale grupper.

Men her er også børn, der sjældent deltager i *Lån og leg* eller andre boligsociale aktiviteter. Et eksempel er Kristian på 10 år, som oplever sproget og omgangstonen som hård. I stedet finder han sociale fællesskaber og steder, hvor han kan være i sin fritid, i et andet kvarter, hvor hans skole og fritidsklub også ligger. Hilde Lidén (2003) har beskrevet, hvordan børns tilknytning til deres kvarter er mere sammensat, end meget forskning giver indtryk af. Børns betydningsfulde fællesskaber kan også knytte an til steder, der ligger langt fra det kvarter, de bor i. Det sker også i Taastrupgaard, hvor koncentrationen af beboere med sociale problemer og områdets territoriale stigma får flere forældre til at opsøge institutioner, steder og fællesskaber udenfor kvarteret (Martiny-Bruun, 2023). Børn, der, som Kristian, ikke føler sig hjemme i gårdrummet eller trygge ved de lokale børnefællesskaber, kan være svære at nå i det boligsociale arbejde. Kristian kender lidt til de boligsociale aktiviteter som *Lån og leg*, men føler ikke, de er for ham. For Kristian er det ikke noget stort tab. Han knytter sig til en skole, en fritidsklub og andre fællesskaber udenfor Taastrupgaard. Pointen her er, at det boligsociale arbejde kan skabe rammer for et lokalt fællesskab og en stille integration af kvarterets børn. Dog kan et boligsocialt projekt som dette også have vanskeligt ved at nå børn og forældre, der ikke allerede ønsker at være en del af lokalsamfundet.

### Nyttehaven som mødested for børn, pædagoger og civilsamfund

Det andet eksempel i denne artikel flytter fokus til, hvordan boligsociale projekter kan forbinde lokale institutioner og civilsamfund med børns hverdagsliv og steder i kvarteret. Projektet er et samarbejde mellem det boligsociale kontor, én af de lokale daginstitutioner og Taastrupgaard Haveforening. I dialog med pædagoger og foreningen udvikler Allan, en boligsocial medarbejder, et forløb med temaet sprog og natur, hvor børnene kan passe fire højbede i haven. Allan planlægger aktiviteter med børnene, der også inddrager forældre og naboer, og da forløbet er godt i gang, får jeg lov at følge det:

*Allan venter i julisolen ved havelågen med en egernbamse, på armen. Kort efter strømmer 12 børn ind ad lågen, hjemmevante og glade for at gense især Egon, bamsen, der hilser med et nik fra Allans hånd. Børnene spreder sig på græsplænen og blandt højbedene. To pædagoger går sammen med Allan til et bord, hvor blå vandkander ersat frem. Det fanger flere børns opmærksomhed. De kommer hen til bordet, får en fyldt vandkande og vander de bede, som de har passet de sidste uger (se Illustration 3). Nur (5) og Adem (6) fortæller mig, hvilke planter de har sået: salat, purløg, ærter og andre grønne spirer, de ikke lige kan huske. Tre børn leger med Egon på græsset, mens de andre vander bedene.*



*Ti minutter senere samles børnene på en bæk i haven. Allan læser højt af en bog, han har skrevet om det, de lavede sidst i haven. ”Vi lavede navneleg”, læser Allan, ”og fik besøg af Aya’s mor. Vi hørte nogle historier fra dér, hvor hun boede som barn. Om løven, haren og krigen. Og så legede børnene gemme og fange.”*

*Allan læser og taler med børnene i noget tid, så lægger han bogen væk og kigger på en ældre kvinde, der har sat sig ved bordet. ”I dag har vi besøg af Sulejma. Hun bor også i Taastrupgaard og vil vise os sine bede. Og så har vi fået lov at plukke salat, forårsløg og radiser i hendes have”. Børnene følger Sulejma til sine bede. Et par børn får bare fat i toppene af et løg, så Sulejma hjælper dem med at få bedre fat. Så skyller de grøntsagerne, skærer dem med spiseknive og samler det grønne i et fad. Sulejma har bagt fladbrød, der sendes rundt sammen med fadet. Børnene spiser siddende på bænken, inden de igen løber ud i haven for at lege fangeleg og klatre på Allans ladcykel. (Feltnote)*



Illustration 3. Børn vander højbedene og følger planternes vækst.



Illustration 4. Bamsen Egon skifter hænder mange gange i løbet af dagene og er en værdsat legemakker, imens der snittes, skæres og løbes i haven.

Samarbejdet giver pædagoger og børn adgang til en del af kvarteret, der normalt er lukket af, og børnene får anledning til at lære et nyt sted i deres kvarter at kende. Tiden i haven veksler mellem strukturerede aktiviteter og mere frie rammer. Mens børnene fordyber sig i fangelege, i at vande, følge planternes vækst, finde småkravl, i små konflikter og snakke, gør de samtidig havens steder til deres egne steder. Som Tim Ingold (1993) beskriver det, så er det gennem vores krop, dens bevægelser og involvering i den materielle verden, at vi knytter os til et sted. Børnene, og for den sags skyld også pædagogerne, opdager, kender og genkender havens muligheder, materialitet og stemninger kropsligt, og de former haven som et sted, når de planter, luger, vander, plukker og spiser det, der vokser frem. De formbare materielle kvaliteter gør det muligt at sætte spor og gøre sig erfaringer med at være medskabere af et sted, der bliver deres (se også Rasmussen, 2004). Samtidig er mødet med Sulejma et møde med haven som et sted, der er forbundet med naboer, civil- og lokalsamfund, og som rækker ud over flere af børnenes og pædagogernes sociale netværk.

Samtidig skaber den ritualiserede del af forløbet i haven, hvor Allan læser højt og ser på billeder sammen med børnene, et refleksivt rum, hvor børnene kan se deres sansede erfaringer i haven udefra. Her knyttes den sanselige fordybelse til en fortælling om haven som et betydningsfuldt sted og om børnehaven som forbundet til andre lokale fællesskaber. Som pædagogisk greb læner skiftet mellem sansende fordybelse og reflekterende distance sig ind i et grundlæggende vilkår for menneskers tvetydige væren i verden som en vekslen mellem erfaringer af at blive rørt, bevæget og påvirket af verden og refleksioner, der forankrer erfaringerne som betydningsfulde (Jørgensen & Martiny-Bruun, 2019).

Erfaringerne fra haven bliver også brugt i børnehavens hverdag. En pædagog fortæller: "Det har givet os noget, vi kunne bygge videre på. Så havde vi nogle grøntsager på stuen, og så i dag, når vi sidder og spiser radiser, så kan vi snakke om det. Den anden pædagog tilføjer, at de ofte besøger haven på egen hånd: "Så går vi rundt, kigger og snakker om grøntsagerne, der er der. Så har vi fået lov til at få tomater med hjem, som vi har liggende i vinduet, mens de modner." Så haven, oplevelserne og grøntsagerne bliver til fortællingerne omkring frokostbordet i børnehaven, og børnehaven har fået et sted, der knytter pædagogerne og de daglige rutiner til et lokalt netværk af naboer, foreninger og civilsamfund. Når grøntsagerne og fællesskabet i haven spiller en positiv rolle i institutionens hverdag som samtaler og små besøg i kvarteret bliver det synligt, hvordan den stedsskabende pædagogik skaber muligheder for at bryde med stigmatiserende fortællinger, der ellers kan skabe gensidig mistillid mellem offentligt ansatte og lokale og intern splittelse i kvarteret (se Johansen & Jensen, 2017). Samtidig er forløbet en anledning til, at børnene i institutionen får en relation til et sted og et fællesskab i deres lokalsamfund, der rækker ud over deres forældres sociale netværk.

### Lokale forståelser af forældreskab

Hvor jeg i det forrige afsnit viste, hvordan det boligsociale arbejde kan skabe steder, hvor institutioner, civilsamfund og børn mødes, handler dette afsnit om, hvordan det udsatte boligområde som sted er knyttet til politiske og symbolske betydninger, der også former lokalsamfundsorienterede projekter og stedsrelationer. Således er projektet i nyttehaven udviklet for at imødekomme nationale styringsstrukturer, der forpligter daginstitutioner og boligsociale organisationer til at arbejde med integration ved at fokusere på børns sprog og forældres normer. Det bliver blandt andet tydeligt, hvordan de normative rammer for projektet er et vilkår og en udfordring, da projektet afsluttes med et arrangement, der har til hensigt at inddrage forældrene for at styrke deres samarbejde med institutionen og tilknytning til kvarteret.

*Forældrene er inviteret til at hente deres børn i nyttehaven. Allan har lavet små bøger med historier, de har læst, og børnene hjælper med at lægge puder på græsset og hænge billeder fra de sidste seks ugers besøg op i havens frugttræer. Det er gråvejrs, haven er våd efter tung sommerregn, og der er færre børn, end der plejer. ”Vi er kun syv børn i dag”, forklarer én af pædagogerne. ”De fleste forældre holder børnene hjemme, når det regner som i dag. De vil ikke have, at deres børn bliver våde. Så tror de, at de bliver forkølede og syge. Det er en anden forståelse end vores”.*

*Senere begynder ældre søskende og forældre at komme. Få sætter sig ved den kaffe, saft, salat og brød, der er sat frem, mens de fleste går med deres børn rundt i haven for at se på de ophængte billeder. Nogle forældre holder sig for sig selv og går hurtigt igen. Andre giver sig tid. Adems forældre følges med Allan, der fortæller om det, børnene har lavet i haven. (Feltnote)*



*Illustration 5. Fotos af børnenes aktiviteter i haven hænger på træerne som en udstilling af forløbet og en invitation til samtaler mellem forældre, børn og pædagoger.*



Det afsluttende arrangement åbner et sted i kvarteret for dem af børnenes forældre, der ikke kender nyttehaven i forvejen, ligesom de inddrages i deres børns hverdag i børnehaven. Det lægger op til, at forældrene taler med deres børn om, hvad de har lavet i børnehaven, og med sig hjem får de en pose med en lille bog med fortællinger fra haven, som de kan læse sammen hjemme. Det er et udtryk for det normative sigte med involveringen af forældre som et skub imod et intensivt forældreskab, hvor det forventes, at forældre støtter deres børns læring og trivsel i institutioner og skole (Dannesboe et al., 2018). Når flere børn og forældre ikke møder op i regnvej, og andre holder sig tilbage fra at fordybe sig i samtale og udstilling, så møder projektet en udfordring, som pædagoger og boligsociale medarbejdere taler om på måder, der markerer nogle forældres normer som afvigende. Oftest er det ikke udtryk for, at de ser det som essentielle kulturelle træk, men snarere konkrete erfaringer med at nogle forældres opdragelsespraksis kan fastholde dem og deres børn i periferien af institutionelle og lokale fællesskaber.

Andre har beskrevet, hvordan pædagogiske indsatser ofte er udformet ud fra en implicit moralsk enighed om opdragelse og forældresamarbejde, der risikerer at underkende andre syn på børn, opdragelse og de modsætningsfyldte kompromiser, som forældreskab i praksis består af (Bregnbæk, 2021; Gulløv & Kampmann, 2021). Forløbet i haven er ligeledes et udtryk for normative forventninger til forældreskabet, men det italesættes med billeder, de små bøger, fortællinger om hverdagen i børnehaven og en dialog med de forældre, der ellers er reserverede eller har mistillid til de lokale institutioner. Allan fortæller efterfølgende:

*”Vores vigtigste opgave er at være opmærksomme på, hvilke behov beboerne har. Især for de forældre, der måske er mere sårbare, som ikke allerede er en del af nogen etablerede fællesskaber. Men det kræver opfølgning, hvis vi gerne vil knytte de familier tættere til vores arbejde.”*

Således er projektet i haven forbundet med det øvrige boligsociale arbejde i kvarteret som en ansats til at opbygge tillid og skabe forbindelser til flere familier i det. Mette Louise Johansen (2022) har ellers vist, hvordan nogle forældre i udsatte boligområder oplever et pres fra fremskudte sociale indsatser og institutioner for at tilpasse sig dominerende normer for forældreskab, mens de samtidig føler sig forpligtede overfor andre normer blandt minoritetsforældre. Det er muligt, at det også gælder for nogle forældre i Taastrupgaard, men grundet min position under feltarbejdet tæt på de boligsociale medarbejdere kom jeg ikke i kontakt med dem. Jeg mødte dog forældre, der var kritiske overfor det faglige niveau i de lokale institutioner og den magt, de har til at lave indberetninger, ligesom negative forventninger til andre forældre får flere til at

fravælge lokale institutioner. Det begrænser både institutioners og boligsociale medarbejders muligheder for at skabe lokale forbindelser og påvirke børns og forældres hverdagsliv. Det bliver vanskeligt at nå de forældre, der er præget af mistillid til de lokale institutioner og fagprofessionelles intentioner. Men der er også forældre, der giver udtryk for tillid til de boligsociale medarbejdere og et institutions- og skolesystem, der støtter deres børn, når de får brug for det. Som Durga, Adems mor, der fortæller om samarbejdet med de lokale institutioner, mens vi sidder på en bænk i haven: ”Det er rigtigt, at der er mange, der klager og siger, at du bare skal skifte institution. Men børnene er glade, og vi får hjælp fra kommunen til vores største, til psykolog og alt det der.”

Således vikler det lokalsamfundsorienterede boligsociale arbejde sig ind i lokale sociale strukturer, forskellige normer for forældreskab og gensidig mistillid, men det formår også at skabe åbninger for at forandre relationen mellem institutioner, pædagoger, forældre og civilsamfund. Allans kendskab til lokalsamfundet gør det muligt for Ayas mor at dele sine fortællinger og vise legetøj fra sin barndom i en sydasiatisk landsby. På trods af besvær med at tale dansk bliver det med Allans forberedende samtaler og støtte muligt for moderen at indtage en position, hvor hun kan bidrage til børnehavens pædagogiske arbejde. Og for Durga og andre forældre bliver det afsluttende arrangement en mulighed for at træde tættere på deres børns hverdag og de dominerende, implicite forventninger til forældreskab. Det kan skubbe til den ulige magt og underlegne position, som især forældre, der ikke mestrer det danske sprog, kan opleve i relationen til pædagoger (Bregnbæk, 2021; Martiny-Bruun & Bregnbæk, 2020). Endelig skaber Allans fortrolighed med haveforeningen og Sulejma en forbindelse mellem børnehaven, forældrene, civilsamfundet og de naboer, der engagerer sig her. Selvom det næppe ændrer grundlæggende ved magtforholdet, kan forløbet være en åbning for, at pædagoger (og børn) oplever forældre, deres naboer og civilsamfund i en rolle, der bryder med kvarterets territoriale stigma og negative forventninger til (deres) forældre.

### Lokalsamfundsorienteret pædagogiks muligheder og udfordringer

I artiklen har jeg beskrevet nogle af de muligheder og udfordringer, der er for boligsocialt arbejde, der søger at understøtte børns og forældres deltagelse i fællesskaber i lokalsamfundet. Grundlæggende kan de *lokalsamfundsorienterede* projekter understøtte børns og forældres mulighed for at forme relationer til steder i kvarteret og dermed knytte sig til og forme lokale steder og fællesskaber. Meget af det boligsociale arbejde med børns trivsel, som ellers er beskrevet i den eksisterende forskning, retter sig mod *relationer* i barnets liv, særligt forældres opdragelsespraksis i hjemmet eller deres samarbejde med institutioner og andre fagprofessionelle (Birk & Fallov, 2020; Mygind et al., 2015). Jeg har vist, hvordan de lokalsamfundsorienterede projekter på en anden måde er udtryk



for en stedsskabende pædagogik, der i højere grad inddrager børn som lokalt forankrede medborgere. Som sådan lægger de sig op ad andet boligsocialt arbejde, der sigter efter at bevæge subjekter til en følelsesmæssig tilknytning, så den enkelte trives, og den sociale stabilitet samtidig styrkes (se Fallov, 2013, pp. 501-504)

Artiklens to eksempler viser, hvordan ritualiserede, åbne legedage og samarbejde med en daginstitution etablerer steder, der (for en tid) kan skabe nye forbindelser for børn og forældres tilknytning til lokale fællesskaber. De legitimerer børns brug af offentlige steder og fordrer relationer mellem børn, unge og forældre, der rækker ud over etablerede sociale grupperinger og ind i et lokalt forankret fællesskab. Samtidig understøtter det forældres møde i gårdrummet og deres involvering i daginstitutionen ud fra en implicit normativ forventning om et engagement i deres børns hverdagsliv. Desuden kan de boligsociale medarbejders kendskab til forældres ressourcer, civilsamfund og steder i kvarteret åbne for et konstruktivt samarbejde med institutioner, der kan udfordre gensidig mistillid.

Dog vikler den stedsforankrede praksis det boligsociale samarbejde ind i etablerede sociale hierarkier, så det er vanskeligt at involvere børn, der ikke allerede er en del af lokale fællesskaber, og forældre, der ikke deler dominerende normer for forældreskab. Således risikerer det boligsociale arbejde at forstærke dominerende forståelser af forældreskab og medborgerskab i kvarterets offentlige rum, hvilket kan skærpe nogle mere marginaliserede beboeres afstandtagende position og dæmpe den lokale solidaritet imellem naboer (se også Johansen, 2022). I et kritisk perspektiv kan det boligsociale arbejde bidrage til at skærpe klassestrukturerer og symbolske grænser mellem de ”os, de normale” og ”dem, de Andre” (Hansen, 2022). Men med kendskabet til lokale fællesskaber og nærheden til det sociale liv opstår der også åbninger for at det boligsociale arbejde kan støtte børn, forældre og institutioner i at genopbygge tillid og skabe nye samarbejder om at skabe et godt (nok) lokalsamfund for kvarterets børn og forældre.

***Asger Martiny-Bruun, Lektor, Københavns Professionshøjskole***

## Litteraturliste

- Anderson, S. (2003). Associationless Children: Inner city sports and local society in Denmark. In E. Gulløv & F. K. Olwig (Eds.), *Children's Places: Cross-cultural perspectives* (pp. 138-161). Routledge.
- Birk, R. H., & Fallov, M. A. (2020). Between a rock and a hard place: State-led territorial stigmatization, informal care practices and the interstitiality of local community workers in Denmark. *Community Development Journal*, 56(2), 266-282. <https://doi.org/10.1093/cdj/bsaa039>
- Björklid, P., & Gummesson, M. (2013). *Children's Independent Mobility in Sweden*. T. S. T. Administration.
- Boligministeriet, T.-o. (2019). *Liste over ghettområder*. Retrieved from <https://www.regeringen.dk/media/7698/ghettolisten-2019-007.pdf>
- Bregnbæk, S. (2021). Questioning care: ambiguous relational ethics between a refugee child, her parents and the Danish welfare state. *International Journal of Inclusive Education*, 25(2), 196-209. <https://doi.org/10.1080/13603116.2019.1707303>
- CfBU. (2023). *Inspirations og vindenskatalog: Viden om boligsociale aktiviteter støttet af Landsbyggefonden*. cfbu.dk
- Coffey, A., & Atkinson, P. (1996). *Making sense of qualitative data : complementary research strategies*. Sage.
- Dannesboe, K. I., Bach, D., Kjær, B., & Palludan, C. (2018). Parents of the Welfare State: Pedagogues as Parenting Guides. *Social Policy and Society*, 17(3), 467-480. <https://doi.org/10.1017/S1474746417000562>
- Dennis, B. (2009). Acting Up: Theater of the Oppressed as Critical Ethnography. *International Journal of Qualitative Methods*, 8(2), 65-96. <https://doi.org/10.1177/160940690900800208>
- Fallov, M. A. (2013). Boligsocialt arbejde. In J. Guldager & M. Skytte (Eds.), *Socialt arbejde - teorier og perspektiver* (pp. 484-509). Akademisk Forlag.
- Fallov, M. A., & Birk, R. H. (2022). The 'Ghetto' strikes back: resisting welfare sanctions and stigmatizing categorizations in marginalized residential areas in Denmark. *Nordic social work research*, 12(2), 217-228. <https://doi.org/10.1080/2156857X.2021.1937289>
- Gulløv, E., & Kampmann, J. (2021). Civilisering af forældre - en del af børnehavens projekt? *Dansk Pædagogisk Tidsskrift*, 4.

- Hansen, C. S. (2022). Pædagogisering af marginalitet i storbyerne - En skitse. *Dansk Pædagogisk Tidsskrift*, 4, 6-34.
- Hastrup, K. (2010). Topografiske infiltrationer: Udfordringer til en realistisk samfundsvidenskab. *Nordiske Udkast*, 38(1/2), 5-16, 124.
- Ingold, T. (1993). The Temporality of the Landscape. *World Archaeology*, 25(2), 152-174.
- Jensen, T. G. (2016). *Sameksistens: Hverdagsliv og naboskab i et multietnisk boligområde*. Roskilde Universitetsforlag.
- Johansen, M.-L. E. (2022). Fraught parenting: Immigrant parents' chronic double-bind in Denmark. *Ethnography*, 23(3), 404-423. <https://doi.org/10.1177/1466138119892018>
- Johansen, M.-L. E., & Jensen, S. B. (2017). "They want us out": Urban regeneration and the limits of integration in the Danish welfare state. *Critique of Anthropology*, 37(3), 297-316. <https://doi.org/10.1177/0308275X17719990>
- Jørgensen, N. J., & Martiny-Bruun, A. (2019). Painting trees in the wind: socio-material ambiguity and sustainability politics in early childhood education with refugee children in Denmark. *Environmental Education Research*, 26(9-10), 1406-1419. <https://doi.org/10.1080/13504622.2019.1602755>
- Lidén, H. (2003). Common neighbourhoods – diversified lives. Growing up in urban Norway. In K. F. Olwig & E. Gulløv (Eds.), *Children's Places. Cross-cultural perspectives*. (pp. 119-137). Routledge.
- Martiny-Bruun, A. (2023). Parenting in the Courtyard: Understanding the Moral Dimensions of Socially Embedded Practices in Stigmatised Neighbourhoods in Denmark. *Qualitative Studies*. <https://tidsskrift.dk/qual/article/view/140964/184712>
- Martiny-Bruun, A., & Bregnbæk, S. (2020). Du skal tale dansk! Flygtningebørns sprogtilegnelse og kommunikation. In S. Bregnbæk & N. J. Jørgensen (Eds.), *Flygtningebørn i danske daginstitutioner : pædagogiske dilemmaer og balancegange*. Dafolo.
- Mygind, R. E., Foldgast, A. M., & Larsen, K. (2015). *Samarbejde mellem skoler og helhedsplaner - En kortlægning af problemstillinger og indsatser*.
- Olwig, K. F. (2000). Børn i lokalsamfund – børns lokalsamfund: Introduktion til temanummer. *BARN - Forskning om barn og barndom i Norden*, 18(3). <https://doi.org/10.5324/barn.v18i3-4.4682>

- Rasmussen, K. (2004). *Børnene i kvarteret, kvarteret i børnene : om børns hverdagsliv, steder og ruter*. Roskilde Universitetsforlag.
- Ross, N. J. (2007). 'My Journey to School ...': Foregrounding the Meaning of School Journeys and Children's Engagements and Interactions in their Everyday Localities. *Children's Geographies*, 5(4), 373-391. <https://doi.org/10.1080/14733280701631833>
- Schultz Larsen, T., & Delica, K. N. (2021). TERRITORIAL DESTIGMATIZATION IN AN ERA OF POLICY SCHIZOPHRENIA. *International Journal of Urban and Regional Research*, 45(3), 423-441. <https://doi.org/10.1111/1468-2427.12994>
- VIVE. (2018). *Boligsociale indsatser til småbørnsfamilier i udsatte boligområder*. <https://www.vive.dk/da/udgivelser/boligsociale-indsatser-til-smaaboernsfamilier-i-udsatte-boligomraader-10828/>
- Wales, M., Mårtensson, F., & Jansson, M. (2021). 'You can be outside a lot': independent mobility and agency among children in a suburban community in Sweden. *Children's Geographies*, 19(2), 184-196. <https://doi.org/10.1080/14733285.2020.1773401>
- Wilms, S. K., & Rytter, M. (2023). Forankringspraksisser i Vestjylland: Børns medierende rolle for migrantfamiliers inklusion i lokalsamfund. *Barn - forskning om barn og barndom i Norden*, 41(1), 5-22. <https://doi.org/10.23865/barn.v41.5330>
- Witten, K., Kearns, R., Carroll, P., & Asiasiga, L. (2019). Children's everyday encounters and affective relations with place: experiences of hyperdiversity in Auckland neighbourhoods. *Social and Cultural Geography*, 20(9), 1233-1250. <https://doi.org/10.1080/14649365.2017.1347700>
- Zeihner, H. (2002). Shaping daily life in urban environments. In P. Christensen & O. B. M (Eds.), *Children in the City* (pp. 66-81). Taylor & Francis. <https://doi.org/10.4324/9780203167236-9>